

Liturgie v křesťanském pojetí je spásný čin zaměřený k chvále Boží a k posvěcení člověka. Přejímá kultické prvky, dává jim však nový smysl, začleňuje je do Kristova díla spásy. Podoba liturgie není neměnná, vyvíjí se spolu s člověkem, s jeho citlivostí na určitá znamení a gesta, s jazykem, s podmínkami, ve kterých církev žije. Co se nemění, je podstata liturgie, tedy to, co do ní vnáší Bůh.

Období po IV. lateránském koncilu. Období vrcholného středověku 13. stol. zasahuje do liturgického života usneseními IV. lateránského koncilu a obohacuje západní církev liturgiemi velkých řeholních rodin, jako byli premonstráti, dominikáni, františkáni, karmelitáni apod. V řeholních liturgiích se zachránila liturgie hodin. Negramotné obyvatelstvo nové "germánské" Evropy, ke které přistupuje Evropa "slovanská", nebylo schopno účastnit se liturgie hodin, a tak se denní modlitba církve ze života neřeholních církevních společenství zcela vytráčí.

Tridentská reforma. V té době je liturgie poznamenána velkou potřebou očisty od jistých teologických prvků a důrazů, jejichž nositelem je protestantismus. Na druhé straně je tridentská reforma liturgie velkým a zdařilým pokusem o adekvátní kultovní vyjádření křesťanství v Evropě nového věku. Výchozím bodem pro eucharistickou liturgii se stala papežská a biskupská mše, tzv. *pontifikální mše*. Jejím postupným zjednodušováním dojdeme až k farní bohoslužbě a k soukromé celebraci. Tridentská liturgie sankcionovala změnu formy liturgických oděvů (stříh). I toto je velká kapitola kulturních dějin. Mnozí nostalgičtí obdivovatelé "tradičních" barokních ornátů, tzv. "basiček", si neuvědomují, jaké *aggiornamento* tridentská liturgie absolvovala. Moderní liturgický oděv byl svým materiálem, zdobením, krajkami a výšivkami obdobou dvorního oděvu španělského zlatého století. Obřady oblékání biskupů v rezidenci a v katedrále jasně zrcadlí rituál španělského dvora (tzv. *malý a velký lever*).

Vynález knihtisku se projevil i v životě liturgie, a proto papež Tridentského koncilu sv. Pius V. nechává vytisknout liturgické knihy jak pro mši sv. (*misál*) a pro liturgii hodin (*breviář*), tak pro jednotlivé svátosti a obřady. Teprve teď mohla být provedena určitá unifikace západní římské liturgie, která nebyla dostatečně technicky možná v předchozích staletích. Představa, že tridentská liturgie je liturgií neměnnou, vychází z neznalosti dějin církve.

Liturgické hnutí 20. století. Na počátku 20. stol. se opět ozývají požadavky po úpravě liturgického života, která by odpovídala naší moderní době. Byl to papež sv. Pius X., který přikročil k určitým úpravám misálu i breviáře. Liturgické hnutí dosahuje velkého úspěchu úpravou mešního velikonočního tridua v r. 1956, za pontifikátu Pia

XII. K dalším menším úpravám přistoupil na začátku svého pontifikátu papež Jan XXIII. Tyto jeho první kroky byly už náznakem reformy II. vatikánského koncilu.

Liturgická reforma po II. vatikánském koncilu. Odvážím se tvrdit, že II. vatikánský koncil zopakoval dílo koncilu Tridentského, a to v tom smyslu, že se podobně jako Tridentský koncil pokusil navrátit liturgii kulturnímu a společenskému prostředí církve v polovině tohoto století. Není pravda, že by II. vatikánský koncil postupoval romanticko-archeologicky a vytvářel model liturgie prvotní církve. Takové úsilí by bylo z hlediska historického, liturgického i psychologického nemožné. Rovněž je nesprávné tvrdit, že liturgie II. vatikánského koncilu je jakási sekularizace dosavadní liturgie tridentské.

Můžeme říci, že v liturgické reformě II. vatikánského koncilu se projeví dvě tendence. Tendence pastorační více sledovala otevření liturgie vůči člověku. To se projevilo nejen v povolení národních jazyků a v připuštění současných hudebních žánrů, ale i v užívání liturgických oděvů či dokonce v tendenci neužívání liturgických oděvů, v samotné stavbě chrámů a úpravách liturgického prostoru.

Druhý proud, který bych považoval za nosnější, zdůrazňuje skutečnost mysteria v liturgii. Chce, abychom si mnohem důrazněji uvědomili skutečnost zpřítomňování vykupitelského tajemství v liturgii, v celém bohatství a v celé šíři. V architektuře můžeme jako modelový příklad jmenovat slavnou Corbusierovu kapli v Rochambes ve Francii. Neznamená to, že by tento směr nechtěl liturgii přiblížit dnešnímu člověku. Neznamená to, že by také neusiloval o hlubší zakořenění liturgického obřadu v kultuře naší civilizace. Tento proud je však věrnější historické kontinuitě, sleduje hlubší, serióznější kulturní prostředí naší doby a především více odpovídá svému předmětu - tajemství Boží přesažnosti.

Sama liturgická reforma a její uskutečňování naráží však na řadu těžkostí. Překlady liturgických textů do moderních jazyků zápasí s chaotickým vývojem moderní řeči a žurnalistickým úpadkem jazyka. Potýkáme se se ztrátou smyslu pro estetické hodnoty, s úpadkem hudební kultury.

Ve skutečnosti už nelze hovořit o tom, že by římskokatolická církev používala v liturgii římský latinský obřad. Inkulturace liturgie v Africe, Asii a řadě dalších území vytvořila velké bohatství nových ritů, nových liturgických rodin, které se liší od původní západní latinské liturgie radikálnějším způsobem než historické liturgie východní, jako např. byzantská, arménská či koptská. Klasičkou ukázkou je vývoj liturgie v africkém Zairu, kde liturgické oděvy, délka bohoslužby, využití určitých hudebních a tanečních prvků jsou pro účastníka bohoslužby z Evropy velkým oříškem. Dá mu velkou práci alespoň se zorientovat, v které části se liturgie právě nachází.

Nemá význam se pohoršovat nad určitými kultovními projevy, kterým plně nerozumíme. Vždyť úklony a procesí, které zná klasická mnišská a mendikantská liturgie, jsou zbytkem kultovních tanců a kultovních postojů, které vstoupily do naší liturgie v rámci inkulturace při rechristianizaci Evropy v raném středověku. Nerozumíme

jim dostatečně, protože jsme se vzdálili od vlastních kulturních a kultovních zdrojů. Proto také těžko můžeme do liturgie vnášet určité prvky nové, neboť v nás samých je nedostatek kulturního a kultovního cítění.
